

Łukasz Lewkowicz

Słowacja: Krajowy Plan Odbudowy i jego główne założenia

Słowacja jest pierwszym państwem Grupy Wyszehradzkiej, które przedstawiło Komisji Europejskiej Krajowy Plan Odbudowy (KPO), czyli program reform i inwestycji, które będą finansowane z Funduszu Odbudowy po pandemii COVID-19. Plan podzielony jest na kilka kluczowych priorytetów politycznych, m.in. zieloną gospodarkę, edukację, cyfryzację sektora publicznego. Zdaniem opozycji dokument nie uwzględnia takich kluczowych obszarów działalności państwa, jak rolnictwo, kultura czy przemysł. Realizacja planu ma być także zbyt scentralizowana i nie obejmować interesów regionów. Swoje wątpliwości do kształtu KPO zgłaszają również samorządy terytorialne i organizacje społeczne.

KPO Słowacji i jego podstawowe założenia. Krajowe plany odbudowy stanowią wspólną odpowiedź państw członkowskich Unii Europejskiej na poważne spowolnienie gospodarcze po pandemii koronawirusa. Przesłany 28 kwietnia 2021 r. do Komisji Europejskiej KPO Słowacji zakłada reformy i inwestycje o wartości ok. 6,6 mld euro. Najważniejszym celem KPO jest przejście Słowacji do zielonej gospodarki, a także ochrona zdrowia. Inne obszary wymienione w planie odbudowy to: skuteczna administracja publiczna i cyfryzacja; edukacja; nauka, badania i innowacje. Reformy i inwestycje mają być realizowane w latach 2021-2026. Dokument jest zgodny z zaleceniami udzielonymi Słowacji przez KE: 37% całkowitej alokacji środków powinno zostać przeznaczony na zieloną transformację, a 20% na transformację cyfrową. Jednocześnie plan naprawy musi być zgodny z zasadą „nie wyrządzać znaczącej szkody”.

Z treści dokumentu wynika, że Słowacja powinna do 2026 r. zrealizować 66 ambitnych reform administracyjnych. Zalicza się do nich m.in. reformę sądownictwa, zmianę systemu zarządzania uczelniami, modernizację policji, optymalizację sieci szpitali oraz reformę Krajowego Biura Kryminalnego (*Národná kriminálna agentúra*, NAKA). Zmiany mają objąć również publiczny transport pasażerski, system emerytalny i zamówienia publiczne. Wdrażaniu reform ma towarzyszyć program wielkich inwestycji służących m.in. usuwaniu barier architektonicznych w szkołach, renowacji budownictwa mieszkalnego, rozwojowi infrastruktury kolejowej i rowerowej.

Największa kwota z całego pakietu KPO zostanie przeznaczona na działania z zakresu zielonej gospodarki (2,3 mld euro). Obszar ochrony zdrowia ma otrzymać 1,5 mld euro. Sprawna administracja publiczna i cyfryzacja to 1,1 mld euro. Kwota 892 mln euro ma zostać przeznaczona na edukację, a 739 mln euro na naukę, badania i innowacje.

W obszarze zielonej gospodarki znajdzie się 232 mln euro na infrastrukturę energii odnawialnej, 159 mln euro na przystosowanie się do zmian klimatycznych i 368 mln euro na dekarbonizację przemysłu. Na renowację budynków ma zostać wydanych 741 mln euro. Z kolei zrównoważony transport wsparty zostanie kwotą 801 mln euro. W dziedzinie ochrony zdrowia ok. 1,2 mld euro będzie przeznaczony na nowoczesną i tanią ochronę zdrowia, a 105 mln euro na humanitarną, nowoczesną i dostępną opiekę psychiatryczną. Kwota 265 mln euro ma być wykorzystana na przystępną cenowo i wysokiej jakości długoterminową opiekę społeczną i zdrowotną. Na cyfryzację Słowacji przeznaczony zostanie 615 mln euro. Obejmie ona usługi mobilne, bezpieczeństwo cybernetyczne, szybki Internet dla wszystkich oraz gospodarkę cyfrową. Obszar sprawnej administracji publicznej służący wsparciu otoczenia biznesowego otrzyma 11 mln euro, natomiast 255 mln euro zostanie przekazane na reformę sądownictwa, a 229 mln euro na walkę z korupcją i praniem pieniędzy, bezpieczeństwo i ochronę ludności. Obszar ten obejmie również reformę finansów publicznych. Na dostępność, rozwój i jakość edukacji na wszystkich poziomach szkolnictwa przekazane zostanie 210 mln euro, a na edukację w XXI w. – 469 mln euro. Kwota 213 mln euro ma zostać wydana na poprawę jakości funkcjonowania szkolnictwa wyższego. W ramach nauki, badań i innowacji 633 mln euro przeznaczony zostanie na bardziej efektywne zarządzanie

i wzmocnienie finansowania tego obszaru. Natomiast polityka przyciągania i zatrzymywania osób utalentowanych ma otrzymać środki w wysokości 106 mln euro.

W ciągu najbliższych tygodni KE oceni plan Słowacji na podstawie jedenastu kryteriów określonych w rozporządzeniu dotyczącym instrumentu NextGenerationEU. Ocena obejmie w szczególności zbadanie, czy plan przyczynia się do skutecznego rozwiązania wszystkich lub przynajmniej znacznej części wyzwań określonych w odpowiednich zaleceniach wydanych dla poszczególnych państw. Jeśli Rada Europejska zatwierdzi plan, będzie można wypłacić Słowacji 13% zaliczki. Jednocześnie płatności są uzależnione od wejścia w życie decyzji RE w sprawie Planu Odbudowy UE, która musi najpierw zostać zatwierdzona przez wszystkie państwa członkowskie.

Wątpliwości opozycji, samorządów i organizacji społecznych wobec KPO. Część partii opozycyjnych zarzuca stronie rządowej brak szerokich konsultacji społecznych i konsensusu przy przygotowywaniu założeń KPO. Zdaniem przedstawicieli partii Hlas-SD i Smer-SD w planie odbudowy zabrakło wsparcia dla rolnictwa, kultury, przemysłu i handlu. Przy konsultacjach nie wzięto również pod uwagę wniosków zgłaszanych przez przedstawicieli samorządów terytorialnych, lokalny biznes i związki zawodowe. Opozycja zarzuca rządowi, że zaproponowany KPO scentralizuje proces podejmowania decyzji o podziale środków w Bratysławie, bez uwzględniania potrzeb regionów. Politycy opozycji uważają, że KPO nie obejmuje branż, w których zatrudniona jest większość Słowaków. Ich zdaniem błędne jest nieuwzględnienie w dokumencie m.in. bezpieczeństwa żywnościowego, ochrony osób samozatrudnionych, pracowników sektora gastronomicznego i turystycznego.

Pewne niedociągnięcia w KPO dostrzegają również organizacje zrzeszające słowackie samorządy terytorialne. Unia Miast Słowacji (*Únia miest Slovenska*, ÚMS) postuluje reformę samorządu terytorialnego, w którą należy zainwestować ok. 500 mln euro. Domaga się też większych pieniędzy na remonty zabytkowych budynków i opiekę zdrowotną. Według ÚMS w planie brakuje rozwiązania kwestii obciążeń środowiskowych i obowiązku opracowania Strategii Adaptacyjnej do Zmian Klimatycznych Republiki Słowackiej. Zdaniem Związku Miast i Gmin Słowacji (*Združenie miest a obcí Slovenska*, ZMOS) w dokumencie zabrakło wsparcia dla sektora rolnictwa i żywności. Ponadto według stowarzyszenia w energetyce należy zmniejszyć wpływ sektora prywatnego na strategiczną infrastrukturę. W obszarze administracji publicznej ZMOS postuluje utworzenie Centrów Usług Wspólnych, które mają służyć modernizacji samorządu i pogłębianiu współpracy międzygminnej. Związek chce również ponownie wprowadzić do KPO gospodarkę gruntami i odpadami.

Zdaniem niektórych organizacji pozarządowych obowiązujące obecnie na Słowacji dokumenty dotyczące zielonej gospodarki są nieaktualne i należy je jak najszybciej znowelizować. Sieć organizacji ekologicznych CEE Bankwatch zwróciła uwagę na dokumenty strategiczne, na których opiera się KPO, zwłaszcza w części dotyczącej dekarbonizacji przemysłu. Chodzi o Zintegrowany Plan na rzecz Energii i Klimatu (*Integrovaný energetický a klimatický plan*, NECP), który zdaniem aktywistów jest nieaktualny od momentu jego zatwierdzenia w grudniu 2019 r. Założenia planu są bowiem niezgodne z nowym średniookresowym celem klimatycznym UE, jakim jest redukcja emisji gazów cieplarnianych o 55% do 2030 r. w porównaniu z 1990 r. Ponadto Słowacja będzie prawdopodobnie musiała zrewidować swoje statystyki dotyczące udziału OZE w swoim miksie energetycznym od 2010 r. Przyczyną jest nieprawidłowe raportowanie danych z gospodarstw domowych i małych źródeł. Stronie rządowej zarzuca się także brak regionalnej polityki energetycznej, bez której nie da się osiągnąć dość ambitnych celów dotyczących dekarbonizacji Słowacji. Brakuje m.in. lokalnego mapowania sytuacji energetycznej, regionalnych centrów zrównoważonej energetyki, powiatowych strategii gospodarki niskoemisyjnej.

Wnioski. Debata nad instrumentem NextGenerationEU i jego krajową wersją trwała na Słowacji blisko osiem miesięcy. Rząd słowacki podkreśla, że od początku był aktywny w pracach nad tym dokumentem na szczeblu UE. Nie był zwolennikiem wetowania budżetu i Planu Odbudowy UE na szczycie w Brukseli w grudniu 2020 r. i dążył do jak najszybszego przyjęcia obu dokumentów. Nie zgłaszał również żadnych zastrzeżeń dotyczących połączenia mechanizmu praworządności z wypłacaniem funduszy unijnych.

Obecnie strona słowacka jest zainteresowana jak najszybszym pozyskaniem środków finansowych z UE i wdrożeniem pakietu reform administracyjnych zapisanych w KPO. Najwięcej środków ma trafić na zieloną transformację Słowacji, co wpisuje się w politykę klimatyczną UE. Równie ważnym celem będzie wsparcie dla

słowackiego sektora ochrony zdrowia, mocno dotkniętego w okresie pandemii. KPO jest także szansą dla zmian systemowych w administracji publicznej i edukacji.

Od początku krytykowane są: brak publicznej debaty o Planie Odbudowy UE i KPO, zła polityka informacyjna rządu w tym zakresie, niedopuszczenie do dyskusji ekspertów. Opozycja zarzuca stronie rządowej pominięcie w dokumencie takich strategicznych sektorów gospodarki, jak rolnictwo czy przemysł. Samorządowcy zwracają uwagę na niewykorzystaną możliwość zreformowania samorządu terytorialnego na Słowacji. Strona społeczna zwraca również uwagę na konieczność dokonania zmian legislacyjnych dotyczących słowackiej polityki klimatycznej.